

Strojarski fakultet

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Matematika i statistika

I. Reprezentant podataka

R. Scitovski, M. Benšić, K. Sabo

1 Reprezentant podataka iz $\mathbb{R}$

Zadani su podaci $y_1, y_2, \dots, y_m \in \mathbb{R}$.

Treba odrediti realni broj $c^* \in \mathbb{R}$ (reprezentant podataka) koji će što bolje reprezentirati podatke.

Definicija 1. Funkciju $d: \mathbb{R} \times \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}_+$, koja ima svojstvo *pozitivne definitnosti*

$$\forall x, y \in \mathbb{R} \quad d(x, y) \geq 0 \quad \& \quad d(x, y) = 0 \quad \Leftrightarrow \quad x = y,$$

zovemo *kvazimetrička funkcija* (funkcija sličnosti, funkcija različitosti)

Primjer 1. Dva najčešća primjera:

(a) $d_{LS}(x, y) = (x - y)^2$ – Least Squares (LS) kvazimetrička funkcija

(b) $d_1(x, y) = |x - y|$ – l_1 metrička funkcija (Manhattan metrika)

(c) Primijetite da u $\mathbb{R}$ vrijedi $d_1(x, y) = d_2(x, y) = d_\infty(x, y) = d_p(x, y)$, $p \geq 1$

Zadatak 1. Pokažite da funkcija d_{LS} iz prethodnog primjera nije metrika na $\mathbb{R}$, a da su funkcije d_1, d_2, d_∞ metrike na $\mathbb{R}$.

Definicija 2. Neka je $d: \mathbb{R} \times \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}_+$ kvazimetrička funkcija. Kažemo da je $c^* \in \mathbb{R}$ *najbolji reprezentant* podataka $y_1, y_2, \dots, y_m \in \mathbb{R}$ u odnosu na kvazimetričku funkciju d onda ako je

$$c^* = \operatorname{argmin}_{c \in \mathbb{R}} \sum_{i=1}^m d(c, y_i), \quad (1)$$

tj ako je $c^* \in \mathbb{R}$ točka globalnog minimuma funkcionala $F: \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}_+$

$$F(c) = \sum_{i=1}^m d(c, y_i). \quad (2)$$

Primjer 2. Za LS -kvazimetričku funkciju najbolji reprezentant podataka $y_1, y_2, \dots, y_m \in \mathbb{R}$ je obična aritmetička sredina

$$c_{LS}^* = \operatorname{argmin}_{c \in \mathbb{R}} \sum_{i=1}^m d_{LS}(c, y_i) = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m y_i,$$

a odgovarajući funkcional glasi

$$F_{LS}(c) = \sum_{i=1}^m (y_i - c)^2.$$

Za l_1 -kvazimetričku funkciju najbolji reprezentant podataka $y_1, y_2, \dots, y_m \in \mathbb{R}$ je obični medijan

$$c_1^* = \operatorname{argmin}_{c \in \mathbb{R}} \sum_{i=1}^m d_1(c, y_i) = \operatorname{med}_i y_i,$$

a odgovarajući funkcional glasi

$$F_1(c) = \sum_{i=1}^m |y_i - c|.$$

Zadatak 2. Dokažite tvrdnje iz Primjera 2 i nacrtajte grafove funkcija F_{LS} i F_1 .

Uputa: vidi (Sabo and Scitovski, 2008; Scitovski, 2004)

Definicija 3. Neka je $d: \mathbb{R} \times \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}_+$ kvazimetrička funkcija. Kažemo da je $c^* \in \mathbb{R}$ najbolji reprezentant podataka $y_1, y_2, \dots, y_m \in \mathbb{R}$ s težinama $w_1, \dots, w_m > 0$ u odnosu na kvazimetričku funkciju d onda ako je

$$c^* = \operatorname{argmin}_{c \in \mathbb{R}} \sum_{i=1}^m w_i d(c, y_i), \quad (3)$$

tj ako je $c^* \in \mathbb{R}$ točka globalnog minimuma funkcionala $F: \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}_+$

$$F(c) = \sum_{i=1}^m w_i d(c, y_i). \quad (4)$$

Primjer 3. Za LS -kvazimetričku funkciju najbolji reprezentant podataka $y_1, y_2, \dots, y_m \in \mathbb{R}$ s težinama $w_1, \dots, w_m > 0$ je težinska aritmetička sredina

$$c_{LS}^* = \operatorname{argmin}_{c \in \mathbb{R}} \sum_{i=1}^m w_i d_{LS}(c, y_i) = \frac{1}{W} \sum_{i=1}^m w_i y_i, \quad W = \sum_{i=1}^m w_i$$

a odgovarajući funkcional glasi

$$F_{LS}(c) = \sum_{i=1}^m w_i (y_i - c)^2.$$

Za l_1 -kvazimetričku funkciju najbolji reprezentant podataka $y_1, y_2, \dots, y_m \in \mathbb{R}$ s težinama $w_1, \dots, w_m > 0$ je težinski medijan

$$c_1^* = \operatorname{argmin}_{c \in \mathbb{R}} \sum_{i=1}^m w_i d_1(c, y_i) = \operatorname{med}_i(w_i, y_i),$$

a odgovarajući funkcional glasi

$$F_1(c) = \sum_{i=1}^m w_i |y_i - c|.$$

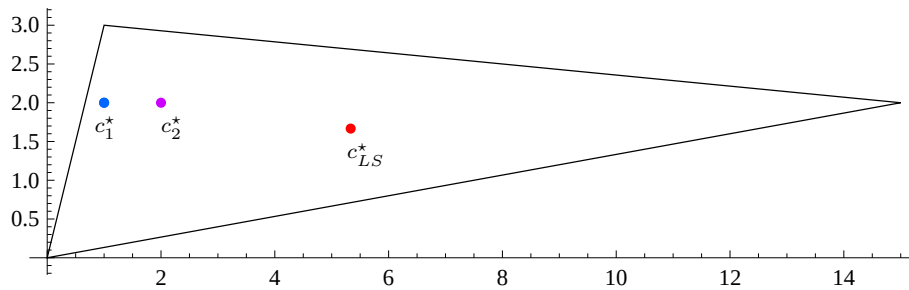
Zadatak 3. Dokažite tvrdnje iz Primjera 3 za neki slučajno izabran skup podataka $y_1, y_2, \dots, y_m \in \mathbb{R}$ s težinama $w_1, \dots, w_m > 0$. Nacrtajte grafove funkcija F_{LS} i F_1 .

Uputa: vidi Sabo and Scitovski (2008)

2 Reprezentant podataka iz $\mathbb{R}^2$

Neka su $A_1, A_2, A_3 \in \mathbb{R}^2$ tri nekolinearne točke u ravnini. Točka $c_{LS}^* \in \mathbb{R}^2$, za koju je suma kvadrata euklidskih udaljenosti do vrhova trokuta minimalna zove se **centroid** ili **Steinerova točka** (povezano s pojmom centra masa u fizici). Neka je

$$A_1 = (x_1, y_1), \quad A_2 = (x_2, y_2), \quad A_3 = (x_3, y_3).$$

Slika 1: Centroid (c_{LS}^*), Medijan (c_1^*) i Geometrijski medijan (c_2^*)

Tada je centroid $c_{LS}^* = (x_c, y_c)$ točka za koju se postiže minimum

$$\sum_{i=1}^3 d_2^2(T, A_i) \rightarrow \min_{T \in \mathbb{R}^2}, \quad \text{tj.} \quad \sum_{i=1}^3 [(x - x_i)^2 + (y - y_i)^2] \rightarrow \min_{(x,y) \in \mathbb{R}^2}$$

$$\text{odakle dobivamo: } x_c = \frac{1}{3} \sum_{i=1}^3 x_i, \quad y_c = \frac{1}{3} \sum_{i=1}^3 y_i.$$

Točka c_1^* za koju se postiže minimum

$$\sum_{i=1}^3 d_1(T, A_i) \rightarrow \min_{T \in \mathbb{R}^2}, \quad \text{tj.} \quad \sum_{i=1}^3 (|x - x_i| + |y - y_i|) \rightarrow \min_{(x,y) \in \mathbb{R}^2}$$

naziva se **medijan** točaka $A_1, A_2, A_3 \in \mathbb{R}^2$. Lako dobivamo

$$c_1^* = (\text{med } x_i, \text{med } y_i).$$

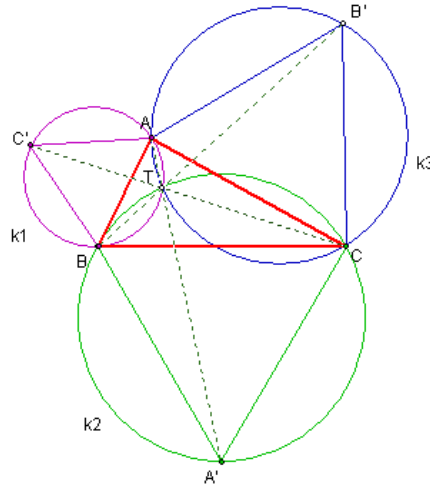
Točka c_2^* za koju se postiže minimum

$$\sum_{i=1}^3 d_2(T, A_i) \rightarrow \min_{T \in \mathbb{R}^2}, \quad tj. \quad \sum_{i=1}^3 \sqrt{(x - x_i)^2 + (y - y_i)^2} \rightarrow \min_{(x,y) \in \mathbb{R}^2}$$

naziva se **geometrijski medijan** točaka $A_1, A_2, A_3 \in \mathbb{R}^2$ i ne može se eksplicitno izraziti.

Geometrijski medijan c_2^* može se dobiti geometrijskim konstrukcijama na dva načina:

- kao sjecište Torricellijevih kružnica;
- kao sjecište Simpsonovih pravaca.

Slika 2: Sliku izradile: D. Jankov, S. Sušić

2.1 Kvazimetričke funkcije i reprezentanti

Zadan je skup točaka $A = \{a^i = (x_i, y_i) \in \mathbb{R}^2 : i = 1, \dots, m\}$, odnosno vektora $\mathcal{A} = \{a^i = (x_i, y_i)^T \in \mathbb{R}^2 : i = 1, \dots, m\}$.

Treba odrediti točku C^* (odnosno vektor c^*) koja će što bolje reprezentirati skup točaka A (odnosno skup vektora $\mathcal{A}$).

Definicija 4. Funkciju $d: \mathbb{R}^2 \times \mathbb{R}^2 \rightarrow \mathbb{R}_+$, koja ima svojstvo *pozitivne definitnosti*

$$\forall x, y \in \mathbb{R}^2 \quad d(x, y) \geq 0 \quad \& \quad d(x, y) = 0 \quad \Leftrightarrow \quad x = y,$$

zovemo *kvazimetrička funkcija* (funkcija sličnosti, funkcija različitosti) na $\mathbb{R}^2$.

Primjer 4. *Najčešći primjeri (Gan et al., 2007; Kogan, 2007; Späth, 1983):*

(a) $d_{LS}(x, y) = \|x - y\|_2^2 = (x - y)^T(x - y)$ – Least Squares (LS) kvazimetrička funkcija

(b) $d_2(x, y) = \|x - y\|_2 = \sqrt{(x - y)^T(x - y)}$ – l_2 euklidska metrička funkcija

(c) $d_1(x, y) = \|x - y\|_1$ – l_1 metrička funkcija (Manhattan metrika)

(d) $d_\infty(x, y) = \|x - y\|_\infty$ – l_∞ Čebiševljeva metrička funkcija

(e) $d_M(x, y) = (x - y)^T S^{-1}(x - y)$ – Mahalanobis kvazimetrička funkcija

($S \in \mathbb{R}^{2 \times 2}$ je simetrična pozitivno definitna matrica)

Zadatak 4. *Pokažite da su sve funkcije iz prethodnog primjera kvazimetričke funkcije na $\mathbb{R}^2$, da funkcije d_{LS} i d_M iz prethodnog primjera nisu metrike na $\mathbb{R}^2$, a da su funkcije d_1, d_2, d_∞ metrike na $\mathbb{R}^2$.*

Zadatak 5. *Neka je $S \in \mathbb{R}^{2 \times 2}$ je simetrična pozitivno definitna matrica. Pokažite da je $d_\mu : \mathbb{R}^2 \times \mathbb{R}^2 \rightarrow \mathbb{R}_+$,*

$$d_\mu(x, y) = \sqrt{d_M(x, y)} = \sqrt{(x - y)^T S^{-1}(x - y)}$$

metrika na $\mathbb{R}^2$. Udaljenost $d_\mu(x, y)$ u literaturi se može naći pod nazivom Mahalanobis udaljenost.

Definicija 5. *Neka je $d : \mathbb{R}^2 \times \mathbb{R}^2 \rightarrow \mathbb{R}_+$ kvazimetrička funkcija. Kažemo da je $c^* \in \mathbb{R}^2$ najbolji reprezentant (centar) skupa $\mathcal{A}$ u odnosu na kvazimetričku funkciju d onda ako je*

$$c^* = \operatorname{argmin}_{c \in \mathbb{R}^2} \sum_{i=1}^m d(c, a^i), \quad (5)$$

tj. ako je $c^* \in \mathbb{R}^2$ točka globalnog minimuma funkcionala $F : \mathbb{R}^2 \rightarrow \mathbb{R}_+$

$$F(c) = \sum_{i=1}^m d(c, a^i). \quad (6)$$

Zadatak 6. [20 bodova]

(a) *Ako su $f_1, \dots, f_m : \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$ konveksne funkcije i $w_1, \dots, w_m > 0$, pokažite da je tada $\sum_{i=1}^m w_i f_i : \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$ konveksna funkcija.*

(b) *Vrijedi li obrat prethodne tvrdnje? Ako je $f = f_1 + f_2 : \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$ konveksna funkcija, moraju li onda i funkcije f_1, f_2 biti konveksne?*

(c) *Neka su $y_1, \dots, y_m \in \mathbb{R}$ podaci s težinama $w_1, \dots, w_m > 0$. Pokažite da su tada sljedeće funkcije konveksne*

$$(i) f(x) = \sum_{i=1}^m w_i (y_i - x)^2; \quad (ii) g(x) = \sum_{i=1}^m w_i |x - y_i|; \quad (iii) h(x) = \max_{i=1, \dots, m} w_i |x - y_i|.$$

Koristći prethodni zadataka može se pokazati da vrijedi:

- (a) Za LS-kvazimetričku funkciju najbolji reprezentant skupa $\mathcal{A}$ je *centroid* (težište) skupa

$$c_{LS}^* = \operatorname{argmin}_{c \in \mathbb{R}^2} \sum_{i=1}^m d_{LS}(c, a^i) = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m a^i = \left(\frac{1}{m} \sum_{i=1}^m x_i, \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m y_i \right),$$

a odgovarajući funkcional glasi

$$F_{LS}(c) = \sum_{i=1}^m \|c - a^i\|_2^2.$$

- (b) Za l_1 -kvazimetričku funkciju najbolji reprezentant skupa $\mathcal{A}$ je *medijan* skupa

$$c_1^* = \operatorname{argmin}_{c \in \mathbb{R}^2} \sum_{i=1}^m d_1(c, a^i) = \operatorname{med}_i a^i = \left(\operatorname{med}_i x_i, \operatorname{med}_i y_i \right),$$

a odgovarajući funkcional glasi

$$F_1(c) = \sum_{i=1}^m \|c - a^i\|_1.$$

Zadatak 7. Dokažite prethodno navedene tvrdnje, nacrtajte **ContourPlot** funkcija F_{LS} i F_1 i napišite minimizirajuće funkcionalne za preostale kvazimetričke/metričke funkcije.

Definicija 6. Neka je $d: \mathbb{R}^2 \times \mathbb{R}^2 \rightarrow \mathbb{R}_+$ kvazimetrička funkcija. Kažemo da je $c^* \in \mathbb{R}^2$ najbolji reprezentant skupa $\mathcal{A}$ s težinama $w_1, \dots, w_m > 0$ u odnosu na kvazimetričku funkciju d onda ako je

$$c^* = \operatorname{argmin}_{c \in \mathbb{R}^2} \sum_{i=1}^m w_i d(c, a^i), \quad (7)$$

tj. ako je $c^* \in \mathbb{R}^2$ točka globalnog minimuma funkcionala $F: \mathbb{R}^2 \rightarrow \mathbb{R}_+$

$$F(c) = \sum_{i=1}^m w_i d(c, a^i). \quad (8)$$

Vrijedi:

- (a) Za LS-kvazimetričku funkciju najbolji reprezentant skupa $\mathcal{A}$ s težinama $w_1, \dots, w_m > 0$ je *centroid* (težište) skupa

$$c_{LS}^* = \operatorname{argmin}_{c \in \mathbb{R}^2} \sum_{i=1}^m w_i d_{LS}(c, a^i) = \frac{1}{W} \sum_{i=1}^m w_i a^i, \quad W = \sum_{i=1}^m w_i, \quad \text{tj.}$$

$$c_{LS}^* = \left(\frac{1}{W} \sum_{i=1}^m w_i x_i, \frac{1}{W} \sum_{i=1}^m w_i y_i \right),$$

a odgovarajući funkcional glasi

$$F_{LS}(c) = \sum_{i=1}^m w_i \|c - a^i\|_2^2.$$

(b) Za l_1 -kvazimetričku funkciju najbolji reprezentant skupa $\mathcal{A}$ je *medijan skupa*

$$c_1^* = \operatorname{argmin}_{c \in \mathbb{R}^2} \sum_{i=1}^m w_i d_1(c, a^i) = \operatorname{med}_i(w_i, a^i) = \left(\operatorname{med}_i(w_i, x_i), \operatorname{med}_i(w_i, y_i) \right),$$

a odgovarajući funkcional glasi

$$F_1(c) = \sum_{i=1}^m w_i \|c - a^i\|_1.$$

2.2 Reprezentant podataka iz $\mathbb{R}^n$

Zadan je skup točaka $A = \{a^i \in \mathbb{R}^n : i = 1, \dots, m\}$, odnosno

vektora $\mathcal{A} = \{a^i = (a_1^i, \dots, a_n^i)^T \in \mathbb{R}^n : i = 1, \dots, m\}$ s težinama $w_1, \dots, w_m > 0$.

Najbolji LS-reprezentant skupa $\mathcal{A}$ je **težinski centroid** skupa vektora $\mathcal{A} \subset \mathbb{R}^n$

$$c_{LS}^* = \operatorname{argmin}_{c \in \mathbb{R}^n} \sum_{i=1}^m w_i \|c - a^i\|_2^2 = \left(\frac{1}{m} \sum_{i=1}^m w_i a_1^i, \dots, \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m w_i a_n^i \right),$$

jer se na njemu postiže globalni minimum funkcionala

$$F_{LS}(c) = \sum_{i=1}^m w_i \|c - a^i\|_2^2.$$

Najbolji l_1 -reprezentant skupa $\mathcal{A}$ je **težinski median** skupa vektora $\mathcal{A} \subset \mathbb{R}^n$

$$c_1^* = \operatorname{argmin}_{c \in \mathbb{R}^n} \sum_{i=1}^m w_i \|c - a^i\|_1 = \left(\operatorname{med}_{j=1, \dots, m}(w_j, a_1^j), \dots, \operatorname{med}_{j=1, \dots, m}(w_j, a_n^j) \right)^T \quad (9)$$

jer se na njemu postiže globalni minimum funkcionala

$$F_1(c) = \sum_{i=1}^m w_i \|c - a^i\|_1.$$

Naime, vrijedi

$$\begin{aligned} \min_{x \in \mathbb{R}^n} \sum_{i=1}^m w_i \|x - a^i\|_1 &= \min_{x \in \mathbb{R}^n} \sum_{i=1}^m w_i \left(\sum_{k=1}^n |x_k - a_k^i| \right) \\ &= \min_{x \in \mathbb{R}^n} \sum_{k=1}^n \left(\sum_{i=1}^m w_i |x_k - a_k^i| \right) = \sum_{k=1}^n \min_{x_k \in \mathbb{R}} \sum_{i=1}^m w_i |x_k - a_k^i| \\ &= \sum_{k=1}^n \sum_{i=1}^m w_i \left| \operatorname{med}_{j=1, \dots, m}(w_j, a_k^j) - a_k^i \right| = \sum_{i=1}^m \sum_{k=1}^n w_i \left| \operatorname{med}_{j=1, \dots, m}(w_j, a_k^j) - a_k^i \right| \\ &= \sum_{i=1}^m w_i \|c^* - a^i\|_1. \end{aligned}$$

3 Mahalanobis kvazimetrička funkcija

Primjenu Mahalanobis kvazimetričke funkcije razmotrit ćemo najprije u ravni. Zadan je skup skup točaka $\mathcal{A} = \{a^i = (x_i, y_i) \in \mathbb{R}^n : i = 1, \dots, m\}$, odnosno skup vektora $\mathcal{A} = \{a^i = (x_i, y_i)^T \in \mathbb{R}^2 : i = 1, \dots, m\}$, s odgovarajućim težinama $w_1, \dots, w_m > 0$. Možemo shvaćati da su x_i vrijednosti nezavisne varijable, a y_i odgovarajuće vrijednosti zavisne varijable.

3.1 Pravac u ravnini kao reprezentant podataka

Za dani skup podataka $\mathcal{A} = \{a^i = (x_i, y_i) \in \mathbb{R}^2 : i = 1, \dots, m\}$ s težinama $w_1, \dots, w_m > 0$ treba odrediti afnu funkciju

$$\mathcal{L}(x) = \alpha x + \beta$$

čiji graf prolazi što bliže točkama $a^i = (x_i, y_i)$, $i = 1, \dots, m$. Traženje ovog pravca možemo shvatiti kao traženje najboljeg reprezentanta podataka u formi pravca.

Ako su pogreške u izmjerenim vrijednostima nezavisne varijable zanemarive, a pogreške u izmjerenim vrijednostima zavisne varijable normalno distribuirane nezavisne slučajne varijable s očekivanjem 0, onda parametre α, β afne funkcije možemo odrediti u smislu običnik najmanjih kvadrata (OLS) minimizirajući funkcional

$$S(\alpha, \beta) = \sum_{i=1}^m w_i (y_i - \alpha x_i - \beta)^2.$$

Minimizacija funkcionala S je jednostavni linearni LS problem.

Ako se značajne pogreške mogu očekivati u izmjerenim vrijednostima nezavisne varijable i u izmjerenim vrijednostima zavisne varijable, onda parametre α, β afne funkcije određujemo u smislu potpunih najmanjih kvadrata (total least squares – TLS) minimizirajući funkcional

$$T(\alpha, \beta, \delta) = \sum_{i=1}^m w_i \left[(y_i - \alpha(x_i + \delta_i) - \beta)^2 + \delta_i^2 \right], \quad \delta = (\delta_1, \dots, \delta_m)^T \in \mathbb{R}^m,$$

(vidi (Jukić et al., 1999, KOI 1998)). Minimizacija funkcionala T je nelinearni minimizacijski problem s $m + 2$ varijable.

U geometrijskom smislu kod TLS pristupa minimizira se suma kvadrata ortogonalnih udaljenosti točaka podataka do pravca. Budući da se u našem slučaju radi o procjeni parametara najjednostavnije linearne model-funkcije, traženje odgovarajućeg najboljeg TLS-pravca može se značajno pojednostaviti.

Općenito, traženi pravac zadan je u implicitnom obliku

$$ux + vy + c = 0. \quad (10)$$

Kvadrat udaljenosti točke $T_i = (x_i, y_i)$ do pravca (10) zadana je formulom¹

$$d_i^2 = \frac{(ux_i + vy_i + c)^2}{u^2 + v^2}, \quad (11)$$

Primjedba 1. Uvijek mozemo pretpostaviti da za parametre u, v pravca (10) vrijedi $u^2 + v^2 = 1$. Naime, kako u i v ne mogu istovremeno iščezavati, množeći jednadžbu (10) s $1/\sqrt{u^2 + v^2}$, dobivamo

$$\hat{u}x + \hat{v}y + \hat{c} = 0, \quad \text{gdje je } \hat{u} = \frac{u}{\sqrt{u^2 + v^2}}, \quad \hat{v} = \frac{v}{\sqrt{u^2 + v^2}}, \quad \hat{c} = \frac{c}{\sqrt{u^2 + v^2}}, \quad \hat{u}^2 + \hat{v}^2 = 1.$$

Zato formula za kvadrat udaljenosti točke T_i do pravca (10) s uvjetom $u^2 + v^2 = 1$ postaje jednostavnija

$$d_i^2 = (ux_i + vy_i + c)^2, \quad (12)$$

a umjesto minimizacije funkcionala T možemo minimizirati funkcional

$$G(u, v, c) = \sum_{i=1}^m w_i d_i^2 = \sum_{i=1}^m w_i (ux_i + vy_i + c)^2 \quad \text{uz uvjet} \quad u^2 + v^2 = 1. \quad (13)$$

Lema 1. *Zadani su podaci $a^i = (x_i, y_i)$, $i = 1, \dots, m$ s težinama $w_i > 0$. Najbolji TLS pravac prolazi centroidom podataka $\bar{c} = (\bar{x}, \bar{y})$, gdje je*

$$\bar{x} = \frac{1}{W} \sum_{i=1}^m w_i x_i, \quad \bar{y} = \frac{1}{W} \sum_{i=1}^m w_i y_i, \quad W = \sum_{i=1}^m w_i.$$

Dokaz. Uočimo najprije da pravac zadan jednadžbom

$$ux + vy + c = 0, \quad u^2 + v^2 = 1,$$

prolazi centroidom podataka $\bar{c} = (\bar{x}, \bar{y})$, onda ako njegova jednadžba glasi

$$u(x - \bar{x}) + v(y - \bar{y}) = 0, \quad u^2 + v^2 = 1. \quad (14)$$

¹Ako je jednadžba pravca dana u eksplicitnom obliku $y = kx + l$, onda je udaljenost točke $a^i = (x_i, y_i)$ do pravca dana formulom:

$$d_i = \frac{|y_i - \alpha x_i - \beta|}{\sqrt{\alpha^2 + 1}}$$

Kako je

$$\begin{aligned} G(u, v, c) &= \sum_{i=1}^m w_i (ux_i + vy_i - (-c))^2 \\ &\geq \sum_{i=1}^m w_i (ux_i + vy_i - (u\bar{x} + v\bar{y}))^2 = \sum_{i=1}^m w_i (u(x_i - \bar{x}) + v(y_i - \bar{y}))^2, \end{aligned}$$

što znači da između svih pravaca $ux + vy + c = 0$, $u^2 + v^2 = 1$, pravac koji prolazi centroidom podataka ima najmanju moguću težinsku sumu kvadrata ortogonalnih odstupanja. $\square$

Sukladno *Lemi 1* najbolji TLS-pravac tražit ćemo u obliku

$$u(x - \bar{x}) + v(y - \bar{y}) = 0, \quad u^2 + v^2 = 1. \quad (15)$$

minimizirajući funkcional

$$F(u, v) = \sum_{i=1}^m w_i [u(x_i - \bar{x}) + v(y_i - \bar{y})]^2, \quad \text{uz uvjet} \quad u^2 + v^2 = 1. \quad (16)$$

Uz oznake

$$B := \begin{bmatrix} (x_1 - \bar{x}) & (y_1 - \bar{y}) \\ \vdots & \vdots \\ (x_m - \bar{x}) & (y_m - \bar{y}) \end{bmatrix}, \quad D = \text{diag}(w_1, \dots, w_m), \quad t = \begin{bmatrix} u \\ v \end{bmatrix}.$$

funkcional F može se zapisati u obliku

$$F(u, v) = \|\sqrt{D} B t\|_2^2, \quad \|t\| = 1.$$

Sukladno Nievergelt (1994), vrijedi sljedeći teorem. Potrebni korišteni pojmovi mogu se pronaći kod Truhar (2010).

Teorem 1. *Funkcional F zadan s (16) postiže svoj minimum na svakom jediničnom vektoru $t = (u, v)^T$ koji odgovara najmanjoj (manjoj) svojstvenoj vrijednosti simetrične pozitivno definitne matrice*

$$B^T D B = \begin{bmatrix} \sum_{i=1}^m w_i (x_i - \bar{x})^2 & \sum_{i=1}^m w_i (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y}) \\ \sum_{i=1}^m w_i (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y}) & \sum_{i=1}^m w_i (y_i - \bar{y})^2 \end{bmatrix} \quad (17)$$

Zadatak 8. *Dokažite Teorem 1.*

Primjer 5. Zadani su podaci

w_i	1	1	1	1	1
x_i	1	2	3	4	5
y_i	1	3	4	2	3

Centroid podataka je u točki $\bar{c} = (3, \frac{13}{5})$, a matrice B , D i B^TDB u ovom slučaju su

$$B = \begin{bmatrix} -2 & -8/5 \\ -1 & 2/5 \\ 0 & 7/5 \\ 1 & -3/5 \\ 2 & 2/5 \end{bmatrix}, \quad D = \text{diag}(1, 1, 1, 1, 1), \quad B^TDB = \begin{bmatrix} 10 & 3 \\ 3 & 26/5 \end{bmatrix}.$$

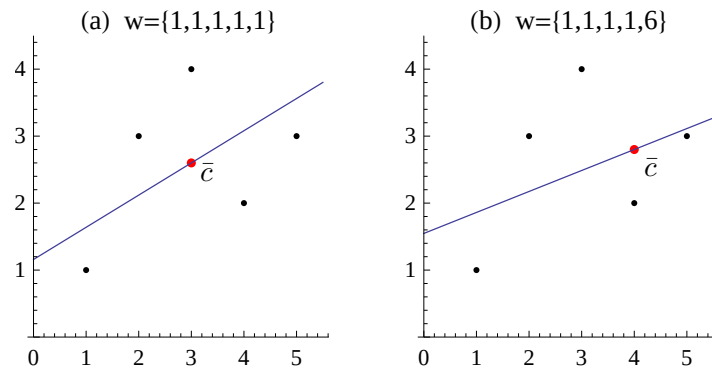
Svojstvene vrijednosti matrice B^TDB su $\lambda_1 = 11.4419$, $\lambda_2 = 3.75813$, a jedinični svojstveni vektor koji odgovara manjoj svojstvenoj vrijednosti je $t = (-0.433189, 0.901303)^T$. Zato jednadžba najboljeg TLS-pravca glasi (vidi Sliku 3a)

$$-0.433189(x - 3) + 0.901303(y - \frac{13}{5}) = 0, \quad \text{odnosno} \quad y = 0.480625x + 1.15813.$$

Ako tezinu $w_5 = 1$ promijenimo u $w_5 = 6$, centroid podataka postaje točka $\bar{c} = (4, \frac{14}{5})$, a matrice B , D i B^TDB u ovom slučaju su

$$B = \begin{bmatrix} -3 & -9/5 \\ -2 & 1/5 \\ -1 & 6/5 \\ 0 & -4/5 \\ 1 & 1/5 \end{bmatrix}, \quad D = \text{diag}(1, 1, 1, 1, 6), \quad B^TDB = \begin{bmatrix} 20 & 5 \\ 5 & 28/5 \end{bmatrix}.$$

Svojstvene vrijednosti matrice B^TDB su $\lambda_1 = 21.5658$, $\lambda_2 = 4.03416$, a jedinični svoj-

Slika 3: Najbolji TLS-pravac

stveni vektor koji odgovara manjoj svojstvenoj vrijednosti je $t = (-0.298856, 0.954298)^T$. Zato jednadžba najboljeg TLS-pravca glasi (vidi Sliku 3b)

$$-0.298856(x - 4) + 0.954298(y - \frac{14}{5}) = 0, \quad \text{odnosno} \quad y = 0.313169x + 1.54733.$$

Primjedba 2. Matrica $\frac{1}{W}B^TDB$ je uz neke uvjete na podatke (vidi Lemu 2) pozitivno definitna simetrična matrica. Njezine svojstvene vrijednosti su realni brojevi, a odgovarajući svojstveni vektori međusobno okomiti. U smjeru svojstvenog vektora, koji odgovara većoj svojstvenoj vrijednosti usmjeren je i najbolji TLS-pravac. Pravac okomit na najbolji TLS-pravac ima smjer svojstvenog vektora, koji odgovara manjoj svojstvenoj vrijednosti ove matrice.

U statističkoj literaturi ova matrica naziva se *kovarijacijska matrica* (en.: covariance matrix) slučajnih varijabli x, y , a smjerovi svojstvenih vektora nazivaju se glavni smjerovi (en.: principal components). U smjeru svojstvenog vektora, koji odgovara većoj svojstvenoj vrijednosti varijanca podataka je veća, a u smjeru svojstvenog vektora, koji odgovara manjoj svojstvenoj vrijednosti varijanca podataka je manja.

3.2 Mahalanobis kvazimetrička funkcija u ravnini

Neka je $\mathcal{S}: X_0 \rightarrow X_0$ linearni operator kontrakcije/dilatacije kome u bazi $e = \{e_1, e_2\}$ pripada dijagonalna matrica

$$S(e) = \begin{bmatrix} \alpha & 0 \\ 0 & \beta \end{bmatrix}, \quad \alpha, \beta > 0.$$

Operator $\mathcal{S}$ jediničnu kružnicu (uz primjenu l_2 -udaljenosti) sa središtem u ishodištu

$$K = \{x \in \mathbb{R}^2: \|x\|_2^2 = 1\} = \{(x_1, x_2) \in \mathbb{R}^2: x_1^2 + x_2^2 = 1\},$$

preslikava na elipsu

$$\mathcal{S}(K) = \{\xi = (\xi_1, \xi_2) \in \mathbb{R}^2: \frac{\xi_1^2}{\alpha^2} + \frac{\xi_2^2}{\beta^2} = 1\},$$

jer je

$$\mathcal{S}(x_1e_1 + x_2e_2) = \alpha x_1e_1 + \beta x_2e_2 =: \xi_1e_1 + \xi_2e_2.$$

Primjer 6. Linearni operator $\mathcal{S}: X_0 \rightarrow X_0$ u bazi $e = \{e_1, e_2\}$ zadan je matricom $S(e) = \begin{bmatrix} 3 & 0 \\ 0 & \frac{1}{2} \end{bmatrix}$. On ravninu (x, y) u smjeru baznog vektora e_1 produljuje 3 puta, a u smjeru baznog vektora e_2 skraćuje na pola. Jediničnu kružnicu K sa središtem u ishodištu transformira u elipsu s glavnim poluosi duljine 3 u smjeru baznog vektora e_1 i sporedne poluosi duljine $\frac{1}{2}$ u smjeru baznog vektora e_2 (vidi Sliku 4).

Treba definirati takvu kvazimetričku funkciju $d_M: \mathbb{R}^2 \times \mathbb{R}^2 \rightarrow \mathbb{R}_+$ primjenom koje će točke na elipsi $\mathcal{S}(K)$ biti jednako udaljene od ishodišta O , odnosno primjenom koje će elipsa $\mathcal{S}(K)$ postati jedinična kružnica u prostoru snabdjevenom kvazimetričkom funkcijom

d_M . To ćemo postići tako da udaljenosti u smjeru svojstvenih vektora uzimamo obrnuto proporcionalno veličini odgovarajuće svojstvene vrijednosti operatora $\mathcal{S}$. Upravo takvo djelovanje ima inverzni linearni operator $\mathcal{S}^{-1}$.

Zato možemo definirati novu normu $\|\cdot\|_\mu: \mathbb{R}^2 \times \mathbb{R}^2 \rightarrow \mathbb{R}_+$,

$$\|x\|_\mu := \|S^{-1/2}x\|_2 = \sqrt{x^T S^{-1}x}. \quad (18)$$

u kojoj će elipsa $\mathcal{S}(K)$ postati kružnica

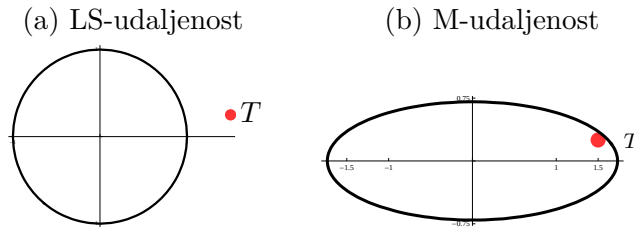
$$K_\mu = \{x \in \mathbb{R}^2: \|x\|_\mu = 1\}.$$

Odgovarajuću kvazimetričku funkciju

$$d_M(x, y) := \|x - y\|_\mu^2 = \|S^{-1/2}x\|_2^2 = (x - y)^T S^{-1}(x - y), \quad x, y \in \mathbb{R}^2, \quad (19)$$

nazivamo *Mahalanobis kvazimetrička funkcija*, a udaljenost $d_M(x, y)$ zvat ćemo M-udaljenost točaka $x, y \in \mathbb{R}^2$.

Primjer 7. *LS-udaljenost točke $T = (1.5, 0.25)$ do ishodišta je $d_{LS}(T, O) = 2.3125$, a M-udaljenost definirana s (19) i matricom S iz Primjera 6 iznosi $d_M(T, O) = 0.875$.*

Slika 4: Udaljenost točke $T = (1.5, 0.25)$ do ishodišta O

3.2.1 Mahalanobis udaljenost inducirana skupom točaka podataka u $\mathbb{R}^2$

Zadan je skup $\mathcal{A} = \{a^i = (x_i, y_i)^T \in \mathbb{R}^2: i = 1, \dots, m\}$ podataka/točaka s težinama $w_1, \dots, w_m > 0$. *Kako pronaći linearni operator kontrakcije/dilatacije koji će “otkriti” smjerove izduženja?*

1. Odrediti centroid

$$\bar{c} = (\bar{x}, \bar{y}), \quad \bar{x} = \frac{1}{W} \sum_{i=1}^m w_i x_i, \quad \bar{y} = \frac{1}{W} \sum_{i=1}^m w_i y_i, \quad W = \sum_{i=1}^m w_i.$$

2. Prema Teoremu 1 smjer TLS-pravca, a onda i glavnog smjera podataka (first principal component) je u smjeru svojstvenog vektora koji pripada većoj svojstvene vrijednosti matrice (17). Sporedni smjer (second principal component) uzima se okomito na prvi, dakle, u smjeru svojstvenog vektora koji odgovara manjoj svojstvenoj vrijednosti iste matrice. Zbog toga glavne smjerove tražit ćemo u smjeru svojstvenih vektora *kovarijacijske matrice*

$$S = \begin{bmatrix} \frac{1}{W} \sum_{i=1}^m w_i (x_i - \bar{x})^2 & \frac{1}{W} \sum_{i=1}^m w_i (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y}) \\ \frac{1}{W} \sum_{i=1}^m w_i (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y}) & \frac{1}{W} \sum_{i=1}^m w_i (y_i - \bar{y})^2 \end{bmatrix} \quad (20)$$

Prema Lemi ?? matrica S je pozitivno definitna pa možemo definirati Mahalanobis kvazimetričku funkciju $d_M: \mathbb{R}^2 \times \mathbb{R}^2 \rightarrow \mathbb{R}_+$,

$$d_M(x, y) = \|x - y\|_\mu^2 = (x - y)^T S^{-1} (x - y). \quad (21)$$

Lema 2. *Neka je $\mathcal{A} = \{a^i = (x_i, y_i) \in \mathbb{R}^2: i = 1, \dots, m\}$ skup vektora s centroidom $\bar{c} = (\bar{x}, \bar{y})$, pri čemu su vektori $(x_1 - \bar{x}, \dots, x_m - \bar{x})^T$, $(y_1 - \bar{y}, \dots, y_m - \bar{y})^T$ linearno nezavisni. Tada je kovarijacijska matrica S zadana s (20) simetrična pozitivno definitna matrica.*

Simetričnost je očigledna, a pozitivna definitnost slijedi iz Cauchy-Schwarz-Buniakowsky nejednakosti.

Zadatak 9. *Neka su $u, v \in \mathbb{R}$ proizvoljni brojevi i $a = (x_1, \dots, x_m)$, $b = (y_1, \dots, y_m) \in \mathbb{R}^m$ vektori.*

- (a) *Ako su vektori $a, b \in \mathbb{R}^m$ linearno nezavisni (zavisni), moraju li i vektori $(x_1 - u, \dots, x_m - u)$, $(y_1 - v, \dots, y_m - v) \in \mathbb{R}^m$ biti linearno nezavisni (zavisni)?*
- (b) *Ako su vektori $(x_1 - u, \dots, x_m - u)$, $(y_1 - v, \dots, y_m - v) \in \mathbb{R}^m$ linearno nezavisni (zavisni), moraju li i vektori $a, b \in \mathbb{R}^m$ biti linearno nezavisni (zavisni)?*

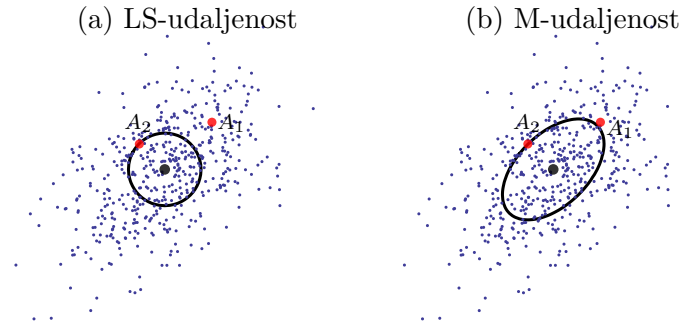
Primjer 8. *Svojstvene vrijednosti simetrične matrice $S = \begin{bmatrix} 2 & 1 \\ 1 & 2 \end{bmatrix}$ su $\lambda_1 = 3$, $\lambda_2 = 1$, a odgovarajući jedinični svojstveni vektori $u_1 = \frac{\sqrt{2}}{2}(1, 1)$, $u_2 = \frac{\sqrt{2}}{2}(-1, 1)$. Pomoću ove matrice u okolini ishodišta $O = (0, 0)$ generirali smo $m = 500$ slučajnih točaka naredbom (Slika 5)*

```
SeedRandom[23]
RandomReal[MultinormalDistribution[0, S], m]
```

LS-centroid $\bar{c} = (\bar{x}, \bar{y})$ i kovarijacijska matrica prema (20) je

$$\bar{c} = (0.0154519, -0.0510907), \quad \text{cov} = \begin{bmatrix} 1.95989 & 0.97467 \\ 0.97467 & 1.93348 \end{bmatrix}.$$

Svojtvene vrijednosti su $\lambda_1 = 2.92145$, $\lambda_2 = 0.971928$. Odgovarajući svojstveni vektori su $u_1 = (-0.71188, -0.702301)$ (glavni smjer - first principal component), $u_2 = (0.702301, -0.71188)$ (sporedni smjer - second principal component).

Slika 5: Skup točaka generiran kovarijacijskom matricom S

Izaberimo točku $A_1 = (1.3, 1.3)$ na glavnom smeru. Njena LS-udaljenost do ishodišta $O = (0, 0)$ je $d_{LS}(A_1, O) = 3.38$, a njena M-udaljenost do ishodišta je $d_M(A_1, O) = 1.15707$ (Slika 5a). Točku $A_2 = (-.7, .7)$ izaberimo na sporednom smjeru. Njena LS-udaljenost do ishodišta je $d_{LS}(A_2, O) = 0.98$, a njena M-udaljenost do ishodišta je $d_M(A_2, O) = 1.00827$ (Slika 5b).

Kao što se može vidjeti u ravnini snabdjevenoj LS-kvazimetričkom funkcijom točka A_1 je daleko od jedinične kružnice, a točka A_2 blizu jedinične kružnice. U ravnini snabdjevenoj M-kvazimetričkom funkcijom obje točke A_1, A_2 su blizu jedinične kružnice.

Teorem 2. *Neka je $A = \{T_i = (x_i, y_i) \in \mathbb{R}^2 : i = 1, \dots, m\}$ skup točaka, a $\mathcal{A} = \{a^i = (x_i, y_i)^T \in \mathbb{R}^2 : i = 1, \dots, m\}$ odgovarajući skup vektora s odgovarajućim težinama $w_i > 0$ i $S \in \mathbb{R}^{2 \times 2}$, $S > 0$ simetrična pozitivno definitna matrica. Tada se LS-centroid podudara s M-centroidom.*

Dokaz. U skladu s Definicijom 5 M-centroid skupa $\mathcal{A}$ je vektor

$$c_M^* = \operatorname{argmin}_{c \in \mathbb{R}^2} \sum_{i=1}^m w_i d_M(c, a^i) = \operatorname{argmin}_{c \in \mathbb{R}^2} \sum_{i=1}^m w_i (c - a^i)^T S^{-1} (c - a^i),$$

na kome se postiže minimum funkcionala

$$F_M(c) = \sum_{i=1}^m w_i d_M(c, a^i) = \sum_{i=1}^m w_i (c - a^i)^T S^{-1} (c - a^i).$$

Stacionarna točka c_M^* funkcionala F_M određena je s

$$\sum_{i=1}^m w_i S^{-1}(c - a^i) = 0.$$

Kako je Hessian funkcionala F_M pozitivno definitan ($H_{F_M} = 2S^{-1} \sum w_i$), na vektoru

$$c_M^* = \frac{1}{\sum w_i} \sum_{i=1}^m w_i a^i = c_{LS}^*,$$

postiže se globalni minimum funkcionala F_M . Dakle, M-centroid i LS-centroid skupa $\mathcal{A}$ se podudaraju. $\square$

3.2.2 Mahalanobis udaljenost inducirana skupom točaka podataka u $\mathbb{R}^n$

Općenito neka je $\mathcal{A} = \{a^i = (a_1^i, \dots, a_n^i) \in \mathbb{R}^n : i = 1, \dots, m\}$ skup točaka, a $\mathcal{A} = \{a^i = (a_1^i, \dots, a_n^i)^T \in \mathbb{R}^2 : i = 1, \dots, m\}$ odgovarajući skup vektora s težinama $w_1, \dots, w_m > 0$.

(i) Centroid skupa A zadan je s

$$c^* = \operatorname{argmin}_{c \in \mathbb{R}^n} \sum_{i=1}^m w_i d_M(c, a^i) = \frac{1}{W} \sum_{i=1}^m w_i a^i, \quad W = \sum_{i=1}^m w_i;$$

(ii) Neka je

$$B = \begin{bmatrix} c_1^* - a_1^1 & \cdots & c_n^* - a_n^1 \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ c_1^* - a_1^m & \cdots & c_n^* - a_n^m \end{bmatrix}, \quad D = \operatorname{diag}(w_1, \dots, w_m);$$

(iii) Tada je kovarijacijska matrica $S = \frac{1}{W} B^T D B$ zadana s

$$\frac{1}{W} \begin{bmatrix} \sum w_i (c_1^* - a_1^i)^2 & \sum w_i (c_1^* - a_1^i)(c_2^* - a_2^i) & \cdots & \sum w_i (c_1^* - a_1^i)(c_n^* - a_n^i) \\ \sum w_i (c_2^* - a_2^i)(c_1^* - a_1^i) & \sum w_i (c_2^* - a_2^i)^2 & \cdots & \sum w_i (c_2^* - a_2^i)(c_n^* - a_n^i) \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \sum w_i (c_n^* - a_n^i)(c_1^* - a_1^i) & \sum w_i (c_n^* - a_n^i)(c_2^* - a_2^i) & \cdots & \sum w_i (c_n^* - a_n^i)^2 \end{bmatrix};$$

(iv) Mahalanobis udaljenost definira se s $d_M: \mathbb{R}^n \times \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}_+$ (Durak, 2011),

$$d_M(x, y) = (x - y)^T S^{-1} (x - y).$$

4 Geometrijski medijan

Točku $c_2^* \in \mathbb{R}^2$,

$$c_2^* = \operatorname{argmin}_{c \in \mathbb{R}^2} \sum_{i=1}^m w_i d_2(c, a^i), \quad (22)$$

u kojoj se postiže globalni minimum funkcionala

$$F(c) = \sum_{i=1}^m w_i d_2(c, a^i) = \sum_{i=1}^m w_i \sqrt{(x - x_i)^2 + (y - y_i)^2} = \sum_{i=1}^m w_i \|c - a^i\|, \quad (23)$$

zovemo **težinski geometrijski median** skupa vektora $\mathcal{A}$ (odnosno skupa točaka A) u ravnini i ne može se eksplicitno izraziti.

4.1 Weiszfeldov algoritam za traženje geometrijskog mediana

Stacionarne točke funkcionala F iz (23) određene su s $\frac{\partial F}{\partial x} = \frac{\partial F}{\partial y} = 0$, iz čega dobivamo sustav

$$\sum_{i=1}^m w_i \frac{x - x_i}{\sqrt{(x - x_i)^2 + (y - y_i)^2}} = 0, \quad \sum_{i=1}^m w_i \frac{y - y_i}{\sqrt{(x - x_i)^2 + (y - y_i)^2}} = 0, \quad (24)$$

odnosno u vektorskom obliku

$$\operatorname{grad} F(c) = \sum_{i=1}^m w_i \|c - a^i\|^{-1} (c - a^i) = 0. \quad (25)$$

Sustav (24) možemo zapisati u obliku

$$x = \frac{\sum_{i=1}^m w_i \frac{x_i}{\sqrt{(x - x_i)^2 + (y - y_i)^2}}}{\sum_{s=1}^m w_s \frac{1}{\sqrt{(x - x_s)^2 + (y - y_s)^2}}}, \quad y = \frac{\sum_{i=1}^m w_i \frac{y_i}{\sqrt{(x - x_i)^2 + (y - y_i)^2}}}{\sum_{s=1}^m w_s \frac{1}{\sqrt{(x - x_s)^2 + (y - y_s)^2}}}, \quad (26)$$

odnosno uz oznake

$$\omega_i(x, y) = \frac{\frac{w_i}{\sqrt{(x - x_i)^2 + (y - y_i)^2}}}{\sum_{s=1}^m w_s \frac{1}{\sqrt{(x - x_s)^2 + (y - y_s)^2}}}, \quad i = 1, \dots, m. \quad (27)$$

u obliku

$$x = \sum_{i=1}^m \omega_i(x, y) x_i, \quad y = \sum_{i=1}^m \omega_i(x, y) y_i. \quad (28)$$

Slično u vektorskom obliku iz (25) dobivamo

$$c = \frac{\sum_{i=1}^m w_i \|c - a^i\|^{-1} a^i}{\sum_{s=1}^m w_s \|c - a^s\|^{-1}}. \quad (29)$$

što možemo zapisati kao

$$c = \sum_{i=1}^m \omega_i(c) a^i, \quad \omega_i(c) = \frac{w_i \|c - a^i\|^{-1}}{\sum_{s=1}^m w_s \|c - a^s\|^{-1}}. \quad (30)$$

Uz povoljan izbor početne aproksimacije $(x_0, y_0) \in \mathbb{R}^2$ sustav nelinearnih jednažbi (26), odnosno (28), rješava se metodom jednostavnih iteracija Scitovski (2004) i poznat je pod nazivom **Weiszfeldov algoritam** (1936)

$$x^{(k+1)} = \sum_{i=1}^m \omega_i(x^{(k)}, y^{(k)}) x_i, \quad y^{(k+1)} = \sum_{i=1}^m \omega_i(x^{(k)}, y^{(k)}) y_i, \quad k = 0, 1, \dots, \quad (31)$$

odnosno u vektorskom obliku

$$c^{(k+1)} = \sum_{i=1}^m \omega_i(c^{(k)}) a^i. \quad (32)$$

Zadatak 10. Pokažite da za težinske funkcije $(x, y) \mapsto \omega_i(x, y)$ zadane s (27) vrijedi

$$0 < \omega_i(x, y) < 1, \quad \sum_{i=1}^m \omega_i(x, y) = 1.$$

Zadatak 11. Konstruirajte Weiszfeldov algoritam za traženje najboljeg reprezentanta za Mahalanobis udaljenost $d_\mu(x, y) = \sqrt{(x - y)^T S^{-1} (x - y)}$, gdje je $S \in \mathbb{R}^{2 \times 2}$ simetrična pozitivno definitna matrica. Možete li algoritam generalizirati za $\mathbb{R}^n$?

5 Reprezentant podataka na jediničnoj kružnici

Zadan je skup realnih brojeva $t_1, \dots, t_m \in [0, 2\pi]$, pomoću kojih gradimo skup točaka $\mathcal{A} = \{a^i(t_i) = (\cos t_i, \sin t_i) \in \mathbb{R}^2 : t_i \in [0, 2\pi]\}$, na jediničnoj kružnici $K = \{(x, y) \in \mathbb{R}^2 : x^2 + y^2 = 1\}$

Treba odrediti točku $c^*(t^*) \in K$ koja će što bolje reprezentirati skup točaka $\mathcal{A}$.

Funkcija $d_K : \mathcal{A} \times \mathcal{A} \rightarrow \mathbb{R}_+$,

$$d_K(a(t_1), b(t_2)) = \begin{cases} |t_1 - t_2|, & \text{if } |t_1 - t_2| < \pi, \\ 2\pi - |t_1 - t_2|, & \text{if } |t_1 - t_2| > \pi. \end{cases} \quad (33)$$

je metrička funkcija na K .

Točka $c^*(t^*) \in K$ je *najbolji reprezentant* skupa $\mathcal{A}$ s težinama $w_1, \dots, w_m > 0$ u odnosu na metričku funkciju d_K onda ako je

$$c^*(t^*) = \operatorname{argmin}_{t \in [0, 2\pi]} \sum_{i=1}^m w_i d_K(c(t), a^i(t_i)), \quad (34)$$

tj. ako je $c^*(t^*) \in K$ točka globalnog minimuma funkcionala $F : [0, 2\pi] \rightarrow \mathbb{R}_+$

$$F(t) = \sum_{i=1}^m w_i d_K(c(t), a^i(t_i)). \quad (35)$$

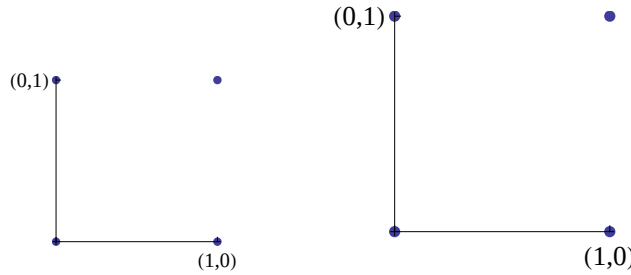
6 Prepoznavanje riječi

$\mathcal{A} = \{a^i = (x_1, \dots, x_n)^T \in \{0, 1\}^n : i = 1, \dots, m\} \subset \mathbb{R}^n$

$d: \mathcal{A} \times \mathcal{A} \rightarrow \mathbb{R}_+$ – kvazimetrička funkcija, primjerice

$d_{LS}, d_1, d_c(x, y) = 1 - \frac{\langle x, y \rangle}{\|x\| \cdot \|y\|}$ (kosinus).

U nekom tekst prisutnost neke riječi kodira se s 1, a odsutnost te riječi iz teksta s 0. Postavlja se pitanje o sličnosti/različitosti dva teksta obzirom na prisutnost/odsutnost promatranih riječi. Tekst u kome je prisutno/odsutno $n \geq 1$ izabranih riječi prikazat ćemo vektorom iz $\mathbb{R}^n$ s komponentama 0 ili 1.

Slika 6: Skup $\mathcal{A}$ za $n = 2$ i $n = 3$

Primjer 9. Promatramo tekstove u kojima se mogu pojaviti riječi: A, B, C . Neka je primjerice (vidi Sliku 6):

$a^1 = (1, 1, 0)$: tekst u kome se pojavljuju riječi A, B , a ne pojavljuje riječ C

$a^2 = (1, 0, 0)$: tekst u kome se pojavljuje riječ A , a ne pojavljuje riječi B, C

$a^3 = (1, 0, 1)$: tekst u kome se pojavljuju riječi A, C , a ne pojavljuje riječ B

$a^4 = (0, 0, 1)$: rečenica u kojoj se pojavljuje riječ C , a ne pojavljuje riječi A, B

U svrhu ispitivanja sličnosti/različitosti tekstova obzirom na prisutnost/odsutnost nekih riječi možemo pokušati iskoristiti ranije spomenute metričke funkcije d_1, d_2, d_∞ . U znanstvenoj literaturi (vidi primjerice (Berry and Kogan, 2010; Zhang, 2009)) u tu svrhu koriste se neke tzv. *kvazimetričke funkcije*, kao što su

$d_{LS}(x, y) = \|x - y\|^2$ – Least Squares (LS) kvazimetrička funkcija

$d_c(x, y) = 1 - \frac{\langle x, y \rangle}{\|x\| \cdot \|y\|}$ – kosinus kvazimetrička funkcija

Za prethodno spomenuti primjer dobivamo

$$\begin{array}{lll} d_{LS}(a^1, a^2) = 1, & d_{LS}(a^1, a^3) = 2, & d_{LS}(a^1, a^4) = 3 \\ d_1(a^1, a^2) = 1, & d_1(a^1, a^3) = 2, & d_1(a^1, a^4) = 3 \\ d_c(a^1, a^2) = 1 - \frac{\sqrt{2}}{2} = 0.29, & d_c(a^1, a^3) = \frac{1}{2}, & d_c(a^1, a^4) = 0 \end{array}$$

Prema LS-kvazimetričkoj funkciji (a također i prema l_1 -metričkoj funkciji) tekstovi a^1 i a^2 su najbliži (najbliži), a tekstovi a^1 i a^4 najrazličitiji (najudaljeniji) obzirom na pojavu riječi A,B,C.

I prema kosinus-metričkoj funkciji d_c tekstovi a^1 i a^2 su najbliži (najbliži), a tekstovi a^1 i a^4 potpuno različiti (maksimalno udaljeni) obzirom na pojavu riječi A,B,C.

Primjer 10. *Promatramo tekstove u kojima se mogu pojaviti riječi: A,B,C,D,E. Neka je primjerice:*

$a^1 = (1, 0, 0, 0, 1)$: tekst u kome se pojavljuju riječi A, E, a ne pojavljuju riječi B,C,D

$a^2 = (0, 1, 1, 0, 0)$: tekst u kome se pojavljuju riječi B, C, a ne pojavljuju riječi A,D,E

$a^3 = (1, 0, 0, 0, 0)$: tekst u kome se pojavljuje riječ A, a ne pojavljuju riječi B,C,D, E

$d_{LS}(a^i, a^j)$	a^1	a^2	a^3	$d_1(a^i, a^j)$	a^1	a^2	a^3	$d_c(a^i, a^j)$	a^1	a^2	a^3
a^1	0	4	1	a^1	0	4	1	a^1	0	1	0.29
a^2	4	0	3	a^2	4	0	3	a^2	1	0	1
a^3	1	3	0	a^3	1	3	0	a^3	0.29	1	0

Iz ovog primjera vidi se da kosinus-kvazimetrička funkcija puno bolje identificira sličnosti/različitosti tekstova obzirom na prisutnost/odsutnost riječi A,B,C,D,E (objasnite to na osnovi brojeva iz tablica!).

Literatura

M. W. Berry, J. Kogan, *Text Mining. Applications and Theory*, Wiley, 2010.

D. L. Boyd, L. Vandenberghe, *Convex Optimization*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004.

S. Butenko, W. A. Chaovalitwongse, P. M. Pardalos, *Clustering Challenges in Biological Networks*, World Scientific, 2009.

R. Cupec, R. Grbić, K. Sabo, R. Scitovski, *Three points method for searching the best least absolute deviations plane*, Applied Mathematics and Computation, **215**(2009), 983–994

B Durak, *A Classification Algorithm Using Mahalanobis Distances Clustering of Data with Applications on Biomedical Data Set*, The Graduate School of Natural and Applied Sciences of Middle East Technical University, 2011

C. A. Floudas, C. E. Gounaris, *A review of recent advances in global optimization*, J. Glob. Optim. **45**(2009), 3–38

G. Gan, C Ma, J. Wu, *Data Clustering: Theory, Algorithms, and Applications*, SIAM, Philadelphia, 2007.

C. Iyigun, A. Ben-Israel, *A generalized Weiszfeld method for the multi-facility location problem*, Operations Research Letters **38**(2010) 207–214

- D. R. Jones, C. D. Perttunen, B. E. Stuckman, *Lipschitzian optimization without the Lipschitz constant*, JOTA **79**(1993), 157-181
- D. Jukić, R. Scitovski and H. Späth, *Partial linearization of one class of the nonlinear total least squares problem by using the inverse model function*, Computing **62**(1999), 163-178.
- D. Jukić, R. Scitovski and Š. Ungar, *The best total least squares line in $\mathbb{R}^3$* , Proceedings of the 7th International Conference on Operational Research KOI98, I. Aganović, T. Hunjak and R. Scitovski, Eds., Osijek, 1999, 311-316.
- J. Kogan, *Introduction to Clustering Large and High-Dimensional Data*, Cambridge University Press, 2007.
- F. Leisch, *A toolbox for K-centroids cluster analysis*, Computational Statistics & Data Analysis **51**(2006), 526-544
- A. Neumaier, *Complete search in continuous global optimization and constraint satisfaction*, Acta Numerica (2006), 271-369.
- Y. Neivergelt, *Total least squares: state-of-the-art regression in numerical analysis*, SIAM Review, **36**(1994), 258-264
- P. M. Pardalos, P. Hansen, *Data Mining and Mathematical Programming*, American Mathematical Society, Providence, 2008.
- J. Reese, *Solution methods for the p-median problem: an annotated bibliography*, Published online in Wiley InterScience, Wiley, 2006.
- K. Sabo, R. Scitovski, *The best least absolute deviations line – properties and two efficient methods*, ANZIAM Journal **50**(2008), 185–198 doi:10.1017/S1446181108000345
- K. Sabo, R. Scitovski, I. Vazler, *One-dimensional center-based l_1 -clustering method*, Optimization Letters (accepted) DOI:10.1007/s11590-011-0389-9
- A. Schöbel, D. Scholz, *The big cube small cube solution method for multidimensional facility location problems*, Computers & Operations Research **37**(2010), 115–122
- R. Scitovski, *Numerička matematika*, Odjel za matematiku, Sveučilište u Osijeku, Osijek, 2004.
- H. Späth, *Cluster-Formation und Analyse*, R. Oldenburg Verlag, München, 1983.
- M. Teboulle, *A unified continuous optimization framework for center-based clustering methods*, Journal of Machine Learning Research **8**(2007), 65–102
- N. Truhar, *Numerička linearna algebra*, Odjel za matematiku, Sveučilište u Osijeku, Osijek, 2010.
- I. Vazler, K. Sabo, R. Scitovski, *Weighted median of the data in solving least absolute deviations problems*, Communications in Statistics - Theory and Methods, to appear in 2011

H. Zhang, Statistical Clustering Analysis: An Introduction, in S. Butenko, W. A. Chaovalitwongse, and P. M. Pardalos (eds.), *Clustering Challenges in Biological Networks*, World Scientific, 2009, pp 101–126